

כ"ה ט"ז: הוא מכר לך - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים 'הוא מכר לך'.

כ"ה כ': אַתְּ-תְּבוּאָתְנוּ - האל"ף בקמץ, והוא לשון יחיד. והקורא 'תְּבוּאָתְנוּ' בחולם משנה משמעות ללשון רבים.

כ"ה כ"ב: הַתְּשִׁיעַת - התי"ו בדגש, והשווא נע.

וְאֶכְלֶתֶם מִן-הַתְּבוּאָה יֵשֶׁן - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'וְאֶכְלֶתֶם מִן-הַתְּבוּאָה יֵשֶׁן'.

כ"ה כ"ו: לֹא יִהְיֶה-לְךָ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'לֹא יִהְיֶה-לְךָ'.

כ"ה כ"ז: אַתְּ-הֶעֱדָךְ - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'אַתְּ הֶעֱדָךְ'.

אַתְּ-הֶעֱדָךְ - הטעם מלרע בדלי"ת, והדלי"ת בצירי.

אֲשֶׁר מְכַרְלֹ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'אֲשֶׁר-מְכַרְלֹ'.

כ"ה כ"ח: וְאִם לֹא-מִצָּאָה - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'וְאִם-לֹא מִצָּאָה'.

כִּדְּהַקְנָה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיּוֹבָל - יש להקפיד להטעים היטב את הזקף המפסיק שבתיבת 'אָתוֹ', שאם לא יטעים כראוי ישמע שפירושו שקנה עד שנת היובל, בעוד שפירושו שיהיה בידו עד שנת היובל.

כ"ה ל': וְאִם לֹא-יִגְאָל - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'וְאִם-לֹא יִגְאָל'.

אֲשֶׁר-לֹו חֲמָה - כתיב 'לֹא' וקרי 'לֹו', אך אין הכוונה שיש שינוי באופן הקריאה, אלא הכוונה שהפירוש הוא 'לֹו' בוי"ו.

כ"ה ל"א: וּבְתִי - התי"ו בדגש קל, ולא בדגש חזק. וכן הוא להלן (כ"ה ל"ב, ל"ג).

כ"ה ל"ב: הַלְלִים, לְלִים - הלמ"ד רפה, ובשווא נח. וכן הוא להלן (כ"ה ל"ג).

כ"ה ל"ד: וְשָׁדָה - השי"ן בשווא נע. ואע"פ שיש ספרים המנקדים 'וְשָׁדָה' בחטף פתח, אין להגותה כפתח, אלא כשווא נע פשוט.

כ"ה ל"ה: וּמָטָה - הטעם מלעיל במ"ם.

וְהַחֲזִיקָהּ בֹו - הטעם מלעיל בוי"ן.

גַּר וְתוֹשֵׁב וְחִי עִמָּךְ - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתיבת 'וְחִי', שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר.

המנהג במקומו. ומכל מקום נראה שחילוק זה אינו נכון, כמבואר בקדמונים. וצ"ע בזה.

י ענין זה מבואר בגליון פרשת מקץ תשע"ו הערה ט"ו.

י עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה שם מבואר שכאשר נשמט הדגש שאחר ה"א הידיעה (או אחת מהאותיות כל"ב המנוקדות בפתח להורות על ידוע), ואין מתג לפני השווא, השווא נח.

וכאן אין מתג לפני השווא (וכ"כ מנחת שי במדבר א' ג' ח' ו'), ומוכח שהלמ"ד שאחריה בשווא נח. ואע"פ שיש מעט ספרים עם מתג לפני השווא, ספרים אלו הלכו בשיטה אחרת שלא דקדקה בהנחת מתגים אלו, ולא באו להורות שהשווא נע (כמו שהוכיח רז"ה, עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה הערה ה'). וכן כתב להדיא ר"י חיוג' (שלשה ספרי דקדוק, עמ' 130), שהלמ"ד שבתיבת הלויים בשווא נח. ובסידור ר' שבתי סופר (תפילת שבת, משנת השרי שהלויים היו אומרים) כתב שהלמ"ד בשווא נע, ואף כתב שמהרש"ל בסידורו ניקד את הלמ"ד בחטף פתח, דהיינו שהבין ג"כ שהשווא נע. וכנראה מכיון שבספריהם היה מתג, לא חילקו, והסיקו מכך שהשווא נע.

ח כמבואר בארוכה במאמר החטפים שחטף פתח זה הוא ניקוד מושאל הבא לסמן על שווא נע, ואינו חטף פתח ממש.

ט משום נסוג אחר. וענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה ג'. ואע"פ שאין הטעם נסוג אחר להברה סגורה (היינו הברה המסתיימת בשווא נח או דגש חזק), כיון שתיבה זו במקורה מוטעמת מלעיל בהברה הסגורה, ורק בגלל וי"ו ההיפוך היא הופכת להיות מוטעמת מלרע, אין תיבה זו נחשבת כמוטעמת מלרע לגמרי, ולכן הטעם נסוג למיקום הטעם המקורי בהברה הסגורה (וכן: וְאֶקְרָאתָ לֹו, וְאֶקְרָאתָ שָׁם, וְשָׁבְתָה בָּהּ, וְעָבַדְתָּ שָׁם).

י בניגון הטעמים המקובל יש נטיה לנגן ולהטעים את התביר בניגון מפסיק יותר מהטפחא, אך באמת הטעם טפחא הוא מפסיק יותר מהתביר, ויש להקפיד על הניגון המתאים בכל מקום של צירוף הטעמים תביר וטפחא, כי בהרבה מקומות זה משנה את פירוש הענין.

וכבר העירו על טעות נפוצה זו של הטעמת התביר בניגון מפסיק יותר מאשר הטפחא והשיבוש הנגרם מזה, בספר דברי קהילות (עמ' 48 הערה י'), ובספר עלה יונה (עמ' ת"ה).

ובמשנה (פסחים נ"ה ע"ב) איתא, שאחד מהדברים שאנשי יריחו עשו שלא כדין, שהיו כורכין את שמע, ופירש רבא בגמ' (נ"ז ע"א) שהיו אומרים 'היום על לְבָבְךָ', וזה שלא כדין כי משמע שרק היום יהיו על לבבך ולא מחו. וההטעמה שם היא 'אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶךָ הַיּוֹם עַל-לְבָבְךָ' בתביר טפחא, וטעותם היתה שהפסיקו

ה כתב ר' יהודה אבן חיוג' (שלשה ספרי דקדוק עמ' 11) שבלשון הקודש אין חילוק בהגיה באותיות שאינן נקראות, והן נהגות באופן זהה. והובאו דבריו באבן עזרא (שמות כ"א ח'), וכתב האבן עזרא שלפי זה אין חילוק בקריאה בין הכתיב 'לֹא' לבין הקרי 'לֹו'.

וכן בספר דקדוקי הטעמים (סעף 8) מובאת רשימת תיבות במקרא ששוים בלשון ושונים בכתיב, כגון 'נִקְרָה'-נִקְרָא, 'קִרְא'-קִרְאָה, 'מִלְא'-מִלְאָה, 'הִלָּה'-הִלָּלָה, 'קִרְא'-קִרְאָה, ועוד, ומוכח מזה שאין חילוק בהגיה באותיות שאינן נקראות.

ולפי זה, אין כוונת המסורה כאן למסור על אופן קריאה שונה מהכתיב, שהלא הקריאה בפה שווה בין אם קוראים 'לֹא' ובין אם קוראין 'לֹו', משום שהאל"ף והוי"ו הן אותיות נחות שאינן נשמעות כלל בקריאה, ובשני האופנים קוראים רק למ"ד בחולם, וכוונת המסורה המוסרת על קרי וכתיב, שאע"פ שכתוב 'לֹא' באל"ף, הפירוש הוא 'לֹו' בוי"ו.

וכיוצא בזה מצאנו מקומות נוספים בהם אין כוונת ה'קרי' לאופן קריאה שונה מהכתיב, אלא כוונת ה'קרי' שפירוש המילה שונה מפירושיה לפי הכתיב, כגון: 'וְלִקַּח אֶבֶי הַנְּעִרָה' (דברים כ"ב ט"ו), שכתוב 'הנער' וקרי 'הנערה', והלא הקריאה בפה שווה בשניהם, שהלא ה"א היא אות נחה שאינה נשמעת כלל בקריאה, ואם קוראים 'הנער' ברי"ש קמוצה, אין הבדל אם כתובה אות ה"א או לא, וכוונת המסורה המוסרת על קרי וכתיב, שאע"פ שכתוב 'הנער' בלא ה"א, שהוא כתיב המשמש בדרך כלל לזכר, כאן הכוונה לנקבה ולא לזכר (וכיוצא בזה בפסוק: 'וְאֶקְרָאתָ לֹו מִהֲיָהּ בְּךָ' (שמות ד' ב') שכתוב 'מזה' וקרי 'מה זה', ואע"פ שאין חילוק בקריאה ביניהם, באה הערת הקרי לומר שהפירוש הוא 'מה זה' ולא 'מזה'. ועיין עוד בגליון פרשת שמות מה שכתבנו בזה).

וכעין זה מצאנו גם בתלמוד ובמדרשים, שכשכתוב 'אל תקרי כך אלא כך', אין הכוונה תמיד לאופן קריאה שונה, ולפעמים הכוונה אל תפרש כך אלא כך, אע"פ שהקריאה בפה שווה בשני האופנים, וכמו שכתבו תוס' (ערכין ט"ו ע"ב ד"ה אל תקרי) לפרש בגמרא, והביאו לזה ראייה מהספרי (דברים ל"ד ו') שגם שם מצאנו כן.

ויש להעיר, שיש תימנים המחלקים בקריאה בין 'לֹו' בוי"ו ל'לֹא' באל"ף, שכשכתוב 'לֹא' באל"ף משך הברת החולם קצר יותר מאשר שכשכתוב 'לֹו' בוי"ו (כן הוא מנהג מרכז תימן, והובא מנהג זה בתורה קדומה, ובמסורת מדינית, ובספר דקדוקי תורה עמ' נ"ז). וכן בסידור ר' שבתי סופר (תפילת שחרית, מזור לתורה) כתב: ולו אנחנו הכתיב הוא 'ולא' באל"ף והקרי הוא 'ולו' בוי"ו ע"פ המסורה, וצריך להאריך בחולם הלמ"ד עד שיקמוץ שפתיו מעט לצד חוץ להורות מוצא הוי"ו. עכ"ל. ונראה מדבריו שחילק גם כן כמנהג התימנים.

וקשה לומר שחילוק זה הוא מסורת קדומה אצל התימנים, אחר שבקדמונים מובא שאין חילוק ביניהם, ואולי חידשו כן מסברא. ומלשון ר' שבתי סופר נראה שהבין מסברא שצריך להיות חילוק, אך לא שכך היה

שבתִּיבַת 'וְתוֹשֵׁב' א'.

כ"ה ל"ט: וְנִמְכַּר לָךְ - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'וְנִמְכַּר לָךְ'.

עֲבָדָת - הטעם מלעיל בבי"ת ב'.

כ"ה מ"א: וַיֵּצֵא מֵעֶמְקָךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ - יש להזהר שלא להבליע את תיבת 'הוא' בשורוק שאחריה, וישמע שקרא 'וַיֵּצֵא מֵעֶמְקָךְ וּבָנָיו עִמּוֹ'.

הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'הוא וּבָנָיו עִמּוֹ'.

עִמּוֹ - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'אִמּוֹ' באל"ף². וכן הוא להלן (כ"ה מ"ז, נ"ג, נ"ד).

כ"ה מ"ד: אֲשֶׁר יִהְיֶה לָךְ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'אֲשֶׁר יִהְיֶה לָךְ'.

כ"ה מ"ה: מִבְּנֵי - הבי"ת בדגש, והשווא נע.

כ"ה מ"ו: וּבְאַחֲרֵיהֶם - התיבה מוטעמת בשני טעמים, טעם קדמא באל"ף, וטעם מהפך בכ"ף.

כ"ה מ"ח: וַיֵּצֵאוּ - הלמ"ד בסגול, והנו"ן דגושה, והוא לשון יחיד נסתר. והקורא 'וַיֵּצֵאוּ' תִּקְחֶנּוּ בצירי ורפה³, משנה משמעות ללשון רבים המדברים על עצמם⁴. וכן הוא להלן (כ"ה מ"ט).

כ"ה מ"ט: אִם בְּיָדְךָ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'אִם בְּיָדְךָ'.

כ"ה נ': הַמִּכְרֹז לֹא - הטעם מלעיל במ"ם⁵.

כ"ה נ"ג: לֹא יִדְרֹגוּ - הטעם מלעיל בדלי"ת, והנו"ן בהעמדה מועטת.

כ"ה נ"ד: הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים 'הוא וּבָנָיו עִמּוֹ'.

כ"ו א': תִּתֶּנּוּ - התי"ו בדגש, והשווא נע.

כ"ו ב': אֶת־שִׁבְתִּי - הבי"ת בדגש, והשווא נע.

רגילים באותו מקום, מ"מ לכתחילה ודאי ראוי ונכון להדר לקרוא כהוגן בהגייה הנכונה.

ובערוך השולחן (סימן נ"ג סעיף י"ד, סימן ס"א סעיף ח', סימן ס"ב סעיף ב') כתב שבמדינותינו אין בקיאים בחילוק שבין אל"ף לעי"ן, אך בכל זאת כתב (סימן ס"א סעיף ח') שבקריאת שמע יש לדקדק להפרישם זה מזה, וכתב עוד (סימן ס"ב סעיף ב') שהמקדק במצוות יראה לדקדק בזה הרבה בכל התורה, ושכרו גדול כשמקדק בזה, ובפרט במקום שאם קורא שלא כראוי משתנה המשמעות.

ד' לקוראים בהגיה המבחינה בין צירי לסגול, אם לא ידיגשו את האות, אע"פ שעשו שלא כדין, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת גם ללא הדגש ע"י הסגול. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין צירי לסגול, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י דגשות ורפיון האות, אם לא ידיגשו, יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

¹⁰ וכבר כתב בשו"ת אורים גדולים (למוד ב', סימן ג' בדפוס) (לר' אברהם ישראל זאבי זצ"ל אב"ד חברון, נפטר תצ"א, שו"ת זה מוזכר פעמים רבות בחיד"א וברע"א), שמי ששינה וקרא 'תִּשְׁלַחְנָה' בנו"ן רפה במקום 'תִּשְׁלַחְנָה' בנו"ן דגושה, וכיוצא בזה, הרי שינה משמעות ויש להחזירו (כמו שכתב הרמ"א (או"ח סימן קמ"ב סעיף א') שבשינוי משתנה הענין מחזירין אותו). והוסיף שם שגער בשלוחי ציבור שלא דקדקו לקרוא בדגש. והובאו דבריו בכף החיים (סימן קמ"ב אות ט').

בתביר יותר מאשר בטפחא.

¹¹ יש שדרשו בכוונת הכתוב שההפסק הוא אחר תיבת ותושב, דהיינו: גֵּר וְתוֹשֵׁב, וְחֵי עִמָּךְ. והפסוק קאי בגר תושב (כדמשמע בגמ' בבא מציעא ע"א ע"א, וכמו שפירשו רש"י ושאר ראשונים).

אך אע"פ שהתורה ניתנת להידרש באופנים רבים, ושבעים פנים לתורה וכולם אמת, זה לענין דרשה, אך לענין אופן הקריאה, אין לנו לזוז מטעמי המקרא, ויש לקרוא תמיד אך ורק כטעמי המקרא. ולכן, כיון שלפי פיסוק הטעמים תיבת 'וְחֵי' המוטעמת בטפחא, מופסקת יותר מתיבת 'וְתוֹשֵׁב' המוטעמת בתביר, יש לנו להטעים רק כטעמי המקרא. ופירוש הפסוק על פי הטעמים הוא: יגור וישב ויחיה עמך (והוא כפירוש שהביא רמב"ן בשם התרגום, וכ"ה בתרגום יונתן ובתרגומים מדייקים, ועיין בספר הכתב והקבלה).

¹² משום נסוג אחור. וענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה ג'.

¹³ בגמרא (מגילה כ"ד ע"ב) כתוב שאין לכהן לישא את כפיו אם קורא אות אל"ף כאות עי"ן או אות עי"ן כאות אל"ף, וכן אין למנות כשליח ציבור מי שקורא כן. וכן נפסק בשולחן ערוך (או"ח סימן נ"ג סעיף י"ב). ובמשנה ברורה שם (סקל"ז) הביא את דברי האחרונים, שכתבו שבמקום שכולם מדברים כך מותר. אך אע"פ שבמקום שכולם קוראים כך מותר להעלותו כש"ץ כיון שכך